

Schriftlezing: Genesis 22: 1-19

Gemeente,

Hebben jullie dat verhaal uit Genesis 22 thuis wel eens gelezen, aan tafel bijvoorbeeld? En heeft één van de kinderen toen gevraagd: ‘pap, doe je dat ook met mij als God dat vraagt?’ Dat is niet zo’n makkelijke vraag. Naar ik aanneem – en van harte hoop – heb je toen niet gezegd: ‘ja, dat zal ik inderdaad doen.’ Dat lijkt me niet zo bevorderlijk voor de psychische en godsdienstige ontwikkeling van het kind. Maar de keerzijde is: je bent dus niet zo vroom of gelovig als je van jezelf had gedacht of als de kinderen van jou hadden gedacht. Als het erop aankomt, zeg je de gehoorzaamheid aan God op.

Een weerbarstig verhaal, afschuwelijk en prachtig tegelijk. Het is veel becommentarieerd door theologen en filosofen. En de scène van de ‘binding van Isaak’ (zoals de Joden dat noemen) is ook vaak geschilderd. We kunnen een paar voorbeelden zien op het scherm:

- een schilderij van de Italiaanse schilder Caravaggio (*Uffizi-museum, Florence*);
- een schilderij van Rembrandt (*Hermitage, Sint Petersburg*);
- een ets van Rembrandt (*Rijksmuseum*).

De koude rillingen lopen me over de rug als ik zulke afbeeldingen bekijk. Dat mes, de blik van Abraham.

Had Abraham niet gewoon moeten weigeren? Speelt God niet een heel wreed spelletje met Abraham? Het verhaal bergt zoveel verschillende lagen en betekenissen in zich, dat die uiteraard niet allemaal in het korte bestek van één preek aan de orde kunnen komen.

Laten we proberen de bedoeling van het verhaal een beetje te benaderen.

Zoals ik drie weken geleden heb verteld bij het verhaal van Jeftha waren kinderoffers in die tijd en die cultuur heel gebruikelijk. Archeologische opgravingen in de oude Kanaänitische steden hebben ons overblijfselen van die praktijken aangetoond: lijkjes van kinderen, in de muur ingemetseld als offer aan de goden. Om zegen over het huis of de stad af te dwingen. Want je weet ’t maar nooit met de goden: hun boosheid moet worden afgewend, hun gunst afgedwongen, vóór wat hóórt wat. Als je nou eens het kostbaarste wat je hebt, je eerstgeborene zoon, weggeeft, zou je daar dan niet iets kostbaars voor terug ontvangen?

In Israël zal het anders zijn. Zeker, de eerstgeborene behoort toe aan God, als eersteling, maar moet worden vrijgekocht met een offerdier, zoals in het verhaal van de uittocht wordt gezegd.

Wij gruwen van die oude berichten over kinderooffers, maar als we eerlijk zijn: worden niet nog steeds kinderen geofferd, opgeofferd?

Kinderen die het slagveld worden opgestuurd om te sneuvelen voor de belangen van ouderen. Kinderen die worden misbruikt in kinderporno of hun lichaam moeten verkopen in de prostitutie. Kinderen aan wie wij een ontwrichte wereld achterlaten, die door onze levensstijl de gevolgen moeten dragen van klimaatverandering.

En hoe gaan we zelf met onze kinderen om? Zien we ze als ons bezit, moeten ze een voortzetting van ons zijn? Hoe vaak moeten kinderen niet de ambities van hun ouders vervullen? Neem de schandalen die de laatste jaren aan het licht kwamen in de turnwereld, of scheldende vaders langs de lijn op het voetbalveld.

Hoe vaak worden kinderen niet geofferd aan de macht, de lust, de waanzin van de volwassen wereld?

In Genesis 22 maakt de verteller van het verhaal duidelijk wat níet mag gebeuren. Namelijk dat Isaak wordt geofferd. De God van Abraham wil geen kinderooffers. Integendeel, dit verhaal tekent juist fel verzet aan tegen de gebruiken van die tijd. Nee, Abraham, zo niet! Jouw God is anders! *Raak de jongen niet aan, doe hem niets.*

Misschien is het je bij het voorlezen opgevallen – je kunt het ook in je bijbel zien: tot en met vers 9 is er steeds sprake van *God* en vanaf vers 11 alleen nog maar van *Heer* en de *engel van de Heer*. In de eerste verzen gaat het om het algemene woord voor God of godheid, *Elohiem* in het Hebreeuws, daarna komt echter de echte naam van God, *JHWH*, *Adonai*, bij ons vertaald met Heer. Dat is de God die Israël heeft leren kennen als de God van het verbond, als Bevrijder. De eisende stem komt van God, de beschermende stem van de engel van de Heer. Waarom gebruikt de schrijver twee naamsaanduidingen voor God? Herinnert deze godheid aan de godsdienst en cultuur van de omgeving waar Abraham vandaan komt? Is het een tweestrijd in Abraham zelf, tussen de eisende godheid van zijn omgeving en de Heer die zich met zijn belofte aan hem heeft doen kennen?

Hoe het ook zij, de Heer zegt duidelijk: *Raak de jongen niet aan*. De God van Abraham en Sara en Isaak, de God van Israël, wil niet de dood van ons en onze kinderen, maar dat wij leven.

Dat is een eerste laag in dit verhaal: geen kinderooffers in Israël.

Maar dan denk ik toch: waarom zo'n gruwelijk verhaal? Had God niet gewoon tegen Abraham kunnen zeggen: wij zijn een andere weg begonnen en wij doen het anders dan de volken rondom: kinderooffers zijn niet meer nodig.

Dat brengt bij een andere laag in het verhaal.

Het hoofdstuk begint met *Enige tijd later stelde God Abraham op de proef*. Het komt misschien niet zo sympathiek over, maar het is een bekend motief in de Bijbel. God wil weten wat Hij aan zijn mensen heeft. Hoe zal een mens kiezen als hij voor een beslissende keuze staat? Israël wordt veertig jaar en Jezus veertig dagen op de proef gesteld in de woestijn.

Volgens de rabbijnen heeft Abraham tien beproevingen moeten doorstaan om de weg van geloofsvertrouwen te leren gaan. Tien beproevingen die draaien om de vraag: Wie ben jij, Abraham, hoe kies jij? Ga jij daadwerkelijk de weg met de Eeuwige?

Zo begon het in Genesis 12: *Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten, en ga naar het land dat Ik je zal wijzen*. En Abraham gaat. Weg uit die hoogstaande cultuur van Mesopotamië, met haar goden en vruchtbaarheidscultus.

En nu, in Genesis 22 de laatste beproeving. Opnieuw die Stem: *Roep je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Isaak, en ga met hem naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die Ik je wijzen zal*. En Abraham gaat.

Het begon ermee dat Abraham moest breken met zijn verleden. En het eindigt ermee dat hij zijn zoon, dat is: zijn toekomst, moet loslaten. Zoals gezegd, nomen de Joden dit verhaal de *binding van Isaak*. Het gaat om 'binding' en 'loslaten'. God vraagt aan Abraham: Hoe vast zit jij aan jouw zoon, hoe zie je hem? Als jouw bezit? Als de garantie voor jouw toekomst? Durf jij ook die zekerheid los te laten, durf jij het te wagen met mijn belofte en te gaan?

Genesis 22 is geen *horrorstory*, maar een geloofsverhaal. Wat heeft God aan Abraham als het erop aankomt? Wie ben ik als het erop aankomt?

Dit beproevingsverhaal van Abraham is het verhaal van Israël, het is het verhaal van de Messias, het is het verhaal van de gemeente.

Hoe vast zit ik aan wat mij boven alles 'lief' is en waar ik niet zonder denk te kunnen? Mijn toekomstzekerheid? Mijn aanzien en status? Mijn verlangens en waarheden? Mijn angsten en obsessies? Hoe moet het verder als alles waarop ik mijn toekomst heb gebouwd, waarin ik heb geïnvesteerd, waarmee ik de toekomst in durfde, als ik dat uit handen moet geven?

Loslaten wat je lief is, is altijd een beetje sterven. Hoe ouder je wordt, hoe meer je moet loslaten. Een kind verlaat het huis. Je verliest iemand die je dierbaar was aan de dood of aan

het leven. Je moet afscheid nemen van je werk. Je gezondheid laat je in de steek. Makkelijk is dat allemaal niet. En loslaten is nog moeilijker, wanneer je zelf het initiatief moet nemen. Zal ik dan nog geloof hebben, geloof in de toekomst, geloof dat het leven toch terecht zal komen? Dat God erin zal voorzien?

Het verhaal vertelt dat Abraham tot het uiterste blijft geloven dat God zal zien, zal voorzien. Dat Hij zal doen wat Hij heeft beloofd.

Dat is het geloof van Israël. Dat is het geloof van Messias Jezus. Is het ook ons geloof in de gemeente van de Kruiskerk?

Joden hebben elkaar dit soort verhalen verteld in de ballingschap, in een situatie waarin hen alles uit handen was geslagen en waar in hun omgeving van alles werd geofferd om de toekomst veilig te stellen. Zij hebben elkaar dit soort verhalen verteld om elkaar erbij te bepalen, dat de toekomst je wordt geschonken als je in vertrouwen op weg gaat, luisterend naar het Woord van God, vertrouwend op Gods beloften.

Genesis 22 is geen verhaal van blinde gehoorzaamheid, maar een verhaal van vertrouwen. De Deense theoloog/filosoof Søren Kierkegaard schreef in 1843 een boek over dit verhaal: *Vrees en beven*. Daar zou veel over te zeggen zijn, maar hij wijst de handelwijze van Abraham niet af, spreekt zelfs positief over het geloofsvertrouwen van Abraham en de keuze die hij maakt. Paul Cliteur noemt *Vrees en beven* daarom het gevaarlijkste boek uit de geschiedenis van de filosofie en Kierkegaard de geestelijke vader van het religieuze terrorisme. De meest abjecte misdaden begaan, zelfs je eigen kind doden, omdat een god dat van je vraagt.

Als je het verhaal geïsoleerd leest, zou je tot zo'n misinterpretatie kunnen komen. Maar pas wanneer wij het lezen binnen de context van heel de Abrahamcyclus met zijn 'tien beproevingen', beginnen we de strekking te verstaan. Namelijk: dat Abraham, gaandeweg, de Heer zo heeft leren vertrouwen, dat hij ook dit ultieme 'gaan' naar de berg Moria durfde te wagen. In het vaste vertrouwen dat niets onmogelijk is bij deze God. Kon hij daarom ook tegen de knechten zeggen: *Daarna komen we (we!) naar jullie terug*.

Abraham gaat de weg van de overgave. Zijn levensverhaal begint als hij zijn verleden loslaat en komt pas tot volle bloei als hij ook zijn toekomst uit handen geeft. Door de toekomst over te geven, opent zich de toekomst voor hem.

Niet jezelf waar moeten maken, niet krampachtig vasthouden wat je hebt, maar in vertrouwen op de Eeuwige durven loslaten – zou dat in onze tijd een model van leven kunnen zijn?

Amen.